

## GRUNDLAGSUTSKOTTETS BETÄNKANDE 3/2000 rd

### Regeringens proposition med förslag till lag om riksrätten och behandling av ministeransvarig- hetsärenden

#### INLEDNING

##### *Remiss*

Riksdagen remitterade den 8 februari 2000 en proposition med förslag till lag om riksrätten och behandling av ministeransvarighetsärenden (RP 185/1999 rd) till grundlagsutskottet för beredning.

##### *Sakkunniga*

Utskottet har hört

- lagstiftningsrådet Risto Eerola, justitieministeriet

- ordföranden för riksrättsarbetsgruppen, professor Veli-Pekka Viljanen
- riksdagens biträdande justitieombudsman Jaakko Jonkka
- justitiekanslersadjointen Jukka Pasanen
- presidenten i högsta domstolen Olavi Heino-
- nen
- presidenten i högsta förvaltningsdomstolen Pekka Hallberg
- riksåklagare Matti Kuusimäki
- professor Mikael Hidén
- professor Raimo Lahti
- advokaten Jukka Peltonen.

#### PROPOSITIONEN

Regeringen föreslår en lag om riksrätten och behandling av ministeransvarighetsärenden. Den föreslagna lagen innefattar bestämmelser om behandlingen av ministeransvarighetsärenden och om riksrettens verksamhet på det sätt som den nya grundlagen kräver.

Den föreslagna lagen avses träda i kraft samtidigt med den nya grundlagen den 1 mars 2000.

Enligt motiveringen till lagstiftningsordningen kan lagförslaget behandlas i vanlig lagstiftningsordning. Detta för att förslaget innehåller sådana preciserande bestämmelser om behandlingen av ministeransvarighetsärenden och riksrettsförfarandet som den nya grundlagen förutsätter.

#### UTSKOTTETS STÄLLNINGSTAGANDEN

##### *Motivering*

Av de orsaker som nämns i propositionens moti-

ivering och på grundval av erhållen utredning finner utskottet förslaget behövligt och lämp-

ligt. Utskottet tillstyrker lagförslaget med följande anmärkningar och ändringar.

Beträffande 3 § 1 mom. är det skäl att beakta situationer, när grundlagsutskottet i enlighet med 115 § 2 mom. grundlagen på eget initiativ börjar undersöka lagligheten i en ministerns ämbetsåtgärder. Den som undersökningen gäller måste också i sådana fall få ett klart skriftligt meddelande om vilken typ av olaglig handling eller verksamhet han eller hon misstänks för.

Enligt 3 § 3 mom. kan grundlagsutskottet bestämma att den person vars ämbetsåtgärder undersökts skall inställa sig personligen i utskottet för att höras. Förslaget är inte helt oproblematiskt eftersom det inte existerar någon form av tvångsmedel för att inskräpa förordnandet. I praktiken är det sannolikt så att en utfrågning skulle ordnas genom att personen ombeds komma till utskottet. Dessutom bör noteras att 4 § gäller förundersökning. Därför finns det ingen anledning att ta in en bestämmelse i lagen med ett rättsligt sett så diffust innehåll. Utskottet har strukit 3 § 3 mom.

När grundlagsutskottet behandlar ett ministersvarighetsärende är det ytterst viktigt att utskottet och riksåklagaren kan ha ett gott samarbete. Detta framgår konkret av bestämmelserna om förundersökning. I sitt yttrande om lagligheten i en ministers förfarande skall grundlagsutskottet inte nöja sig med en kort eller selektiv beskrivning av händelserna. För att åklagaren skall få bättre handlingsmöjligheter bör beskrivningen omfatta alla händelser, där oegentligheter misstänks ha förekommit.

I 6 § 1 mom. avses bara de ledamöter i riksrätten som väljs av riksdagen. Denna avsikt kan vara en aning otydlig, eftersom till exempel paragrafrubriken är mycket allmänt formulerad. Utskottet har preciserat skrivningen i momentet.

I 10 § har utskottet strukit det onödiga och eventuellt missvisande ordet "själv".

Med anledning av 14 § understryker utskottet att riksrätten bör framställa privaträttsliga anspråk separat, om det finns minsta risk att avgörandet av åtalet skjuts upp väsentligt av att ett sådant anspråk behandlas i riksrätten.

I lagförslaget föreskrivs 17 § om extraordinära rättsmedel vid dom av riksrätten. Enligt propositionen är det högsta domstolen som avgör klagan och ansökan om återbrytande av dom. Av motiveringen framgår att ett alternativ vid beredningen av lagstiftningen hade varit att riksrätten själv avgör extraordinära ändringssökande.

I motiveringen framhåller regeringen (s. 26, första spalten) att det med beaktande av riksrättens speciella sammansättning i praktiken är mycket osannolikt att det uppstår sådana fel i dess verksamhet att extraordinärt ändringssökande skulle lyckas. Utskottet omfattar denna uppfattning och anser att det ger fel bild av de två domstolarnas ställning och inbördes förhållande i det statliga systemet, om extraordinärt ändringssökande anförs till högsta domstolen. I grundlagsreformen (RP 1/1998 rd, s. 56, första spalten) var principen att ministeråtal och tjänsteåtal mot ledamöter i de högsta domstolarna inte skall behandlas av högsta domstolen utan fortfarande av riksrätten. Enligt utskottet vore det mot bakgrunden av detta besynnerligt att anförtro högsta domstolen behandlingen av dessa frågor i form av extraordinärt ändringssökande. Av dessa skäl har utskottet ändrat 17 §, vilket innebär att riksrätten själv behandlar extraordinärt ändringssökande i sina egna domar.

I motiveringen till propositionen hänvisar regeringen till ett behov att i lag slå fast hur bestämmelserna i strafflagen om tjänstebrott skall tillämpas på medlemmar av statsrådet. Det rådande rättsläget kan inte anses tillfredsställande när det gäller den straffrättsliga legalitetsprincipen. Utskottet skyndar på en reglering av frågan.

Enligt 7 § lagen om allmänna åklagare skall statsåklagarna bland annat utföra åtal som riksdagen beslutat väcka. Bestämmelsen är vilseledande och strider i sak mot 113, 114 och 117 § grundlagen, eftersom de har uttömmande bestämmelser om vem som är åklagare när riksdagen beslutar om åtal. Dessutom bör det i fråga om den situation som nämns i motiveringen (s. 21) noteras att 30 § grundlagen inte avser att riksdagen har beslutat väcka åtal utan att det krävs riksdagens samtycke för att åtal skall kunna väckas. Utskottet påpekar att den aktuella pa-

ragrafen i lagen om allmänna åklagare bör ändras i ett lämpligt sammanhang.

**Förslag till beslut**

På grundval av det ovanstående föreslår grundlagsutskottet vördsamt

*att lagförslaget godkänns med följande ändringar:*

**Utskottets ändringsförslag**

**Lag**

**om riksätten och behandling av ministeransvarighetsärenden**

I enlighet med riksdagens beslut föreskrivs:

**1 kap.**

**Lagens tillämpningsområde**

1 och 2 §  
(Som i RP)

**2 kap.**

**Behandling av ministeransvarighetsärenden i riksdagen**

**3 §**

*Hörande av part*

(1 och 2 mom. som i RP)  
(3 mom. *utesl.*)

4 och 5 §  
(Som i RP)

**3 kap.**

**Riksrättens sammansättning**

**6 §**

*Ledamotskap i riksrätten*

Riksdagen väljer fem ledamöter till riksrätten och en personlig suppleant för var och en av dem för ett fyra års mandat enligt vad som bestäms särskilt. Ledamotskapet och suppleantskapet i riksrätten upphör när *personen* fyller 67 år. Upphör ledamotskapet i riksrätten under mandatperioden på grund av uppnådd avgångsålder eller av någon annan orsak, väljer riksdagen en ny ledamot och en personlig suppleant för denne för den återstående mandatperioden.

(2 och 3 mom. som i RP)

7 och 8 §  
(Som i RP)

**4 kap.**

**Rättegången i riksrätten**

9 §  
(Som i RP)

10 §

*Åklagaren*

Åtal i riksätten utförs av riksåklagaren. Justitiekanslern eller justitieombudsmannen kan dock (*utesl.*) utföra åtal mot ledamöter av högsta domstolen och högsta förvaltningsdomstolen.

11—15 §

(Som i RP)

5 kap.

**Bestämmelser om ändringssökande**

16 §

(Som i RP)

17 §

*Extraordinära rättsmedel*

Riksätten (*utesl.*) kan (*utesl.*) med anledning av parts klagan på grund av domvilla *undandröja* eller (*utesl.*) på dennes ansökan *återbryta sin dom* med iakttagande i tillämpliga delar av 31 kap. rättegångsbalken.

(*Utesl.*)

6 kap.

**Särskilda bestämmelser**

18—21 §

(Som i RP)

---

Helsingfors den 16 februari 2000

I den avgörande behandlingen deltog

vordf. Riitta Prusti /sd  
Klaus Hellberg /sd  
Esko Helle /vänst  
Gunnar Jansson /sv  
Jouni Lehtimäki /saml  
Johannes Leppänen /cent  
Pekka Nousiainen /cent

Heli Paasio /sd  
Osmo Puhakka /cent  
Petri Salo /saml  
suppl. Lauri Kähkönen /sd  
Veijo Puhjo /vänst  
Pekka Ravi /saml.